

Cuvinte cheie: bronzuri preistorice, Tisa Superioară, depozite de bronzuri, începutul metalurgiei fierului.

Key words: prehistoric bronzes, Upper Tisa, bronze hoards, the beginning of iron metallurgy

Regiunea Sătmarului este bogată în descoperiri de bronzuri, fapt ce se datorează dezvoltării pe care o cunoaște în zonă fenomenul depunerilor intenționate de piese metalice, mai ales în perioada târzie a epocii bronzului și în perioada timpurie a epocii fierului (Reinicke BzD-Ha B). Aici prezentăm descoperirile despre care avem cunoștință că au apărut după anul 1996¹, excepție face un depozit de bronzuri descoperit la Pir (Ha B1), a cărui recuperare este încă în curs de derulare. Sunt prezentate un număr de 17 piese ce provin din 8 localități. Dintre acestea, 12 piese au aparținut compoziției a trei depozite de bronzuri (Giorocuta-6 piese, Tiream-3 piese, Carei-Ferma Spitz-3 piese), două piese au fost descoperite în așezări (Pir, Sanislău), alte trei piese sunt descoperiri izolate (Ciumești, Santău ?, Moftinu Mare). Raportat la descoperirile din perioadele anterioare din județul Satu Mare când un mare număr de piese au apărut la suprafață în urma lucrărilor agricole, în ultimul deceniu mai mult de jumătate dintre piese (9) au fost descoperite ca urmare a utilizării detectorului de metale, în cadrul unei campanii de verificare a locurilor de descoperire a unor depozite de bronzuri sau piese izolate².

Depozite de bronzuri.

Depozitul de la Tiream a fost descoperit în punctul Viile Tireamului (maghiară: Teremi újszőlő), pe terasa pârâului Tiremuș (Pășunea Grofului), în apropiere de locul în care în pârâu se varsă o viroagă ce colectează apele pluviale din Câmpia Careiului. Depozitul a fost scos la suprafață în urma lucrărilor agricole, fiind recuperat de dl. Radu Vidican. Inițial, depozitul conținea trei topoare cu disc și spin, din care o piesă a fost donată școlii din localitate (profesorului Ioan Gherman), iar alte două piese au fost donate Muzeului Județean Satu Mare³. La o dată ulterioară, zona a fost atent verificată cu detectorul de metale, însă nu au fost identificate alte piese.

Descrierea pieselor:

1. Topor cu disc și spin de tip B4, varianta Rohod. Îi lipsește o parte din tăiș. Este decorat cu nervuri reliefate, pe disc concentrice, iar corp sub forma unei parabole având în mijloc o linie verticală. Discul prezintă îndoiri, iar capetele manșonului nu au fost retușate. Secțiunea gâtului este ovală, iar lama îngustă, are secțiunea hexagonală. Are culoarea verde-deschis; lungimea: 26,2 cm; greutatea: 460 gr, nr. inv.: 52.560. Pl. 2/2.

2. Topor cu disc și spin de tip B3, varianta Cehăluț. Secțiunea gâtului este hexagonală. Are culoarea verde-deschis cu flecuri verde-închis. Lungimea: 22,4 cm; greutatea: 450 gr, nr. inv.: 52. 559. Pl. 2/1.

3. Topor cu disc și spin de tip B3. Din cauză că piesa nu a fost recuperată, păstrându-se doar o schiță a sa, considerăm că nu poate fi stabilită cu certitudine varianta căruia îi aparține. Lungimea: 22,4 cm. Pl. 2/3.

Varianta de topoare Cehăluț a tipului B3 și varianta Rohod a tipului B4 sunt piese ce sunt frecvent întâlnite în depozitele de Uriu-Ópályi, și continuă să fie prezente doar excepțional în depozitele de tip Cincu-Suseni⁴. Încadrarea descoperirii de la Tiream în cadrul depozitelor de tip Uriu-Ópályi este întărită de faptul că acestui tip de depozite îi aparțin toate cele trei descoperiri în care varianta Cehăluț se asociază cu varianta Rohod (Beltiug, Prilog, Satu Mare II). Pe de altă parte toate depozitele formate doar din topoare cu disc și spin sunt atribuite tipului Uriu-Ópályi.

Depozitul de la Carei - Ferma Spitz. Cea mai mare parte a sa a fost recuperată în anul 1987, când piesele au fost culese din pământul excavat cu ocazia săpării unui șanț⁵. S-a stabilit că depozitul a fost îngropat la marginea sud-estică a unei insule pe care este prezentă o așezare din epoca târzie a bronzului, ce se datează în aceeași perioadă cu depozitul⁶. Ulterior (1996), de la suprafață a fost recuperată o turtă de bronz⁷, apoi, în octombrie 2006, cu ajutorul detectorului de metal au mai fost descoperite un topor și o brățară⁸. Apartenența acestora la depozit este certă deoarece piesele se aflau în zona de descoperire a depozitului, la 10 m distanță una de cealaltă. Descrierea pieselor:

¹ Înainte de această dată piesele au fost publicate-repertoriare de T. Bader (1978, p. 81-108, 1996)

² Raportul este mai mare dacă luăm în considerare că peste 2/3 din cele peste 30 de piese ale depozitului din Pir au fost descoperite cu ajutorul detectorului de metale. Nu sunt tratate aici piesele descoperite în săpăturile arheologice din așezările de la Petea, Lazuri, Căuaș și Pișcolt, piese publicate (sau aflate în curs de publicare) împreună cu materialele arheologice cu care au fost descoperite.

³ Piesele au fost donate în anul 2001 de către dl. Grațian Țura regretatului coleg Neța Iercoșan, arheolog la Muzeul din Carei.

⁴ Vulpe 1970, p. 82-85, 91-93.

⁵ Iercoșan 1988, p. 127-129; Némethi 1990, p. 29-38; Bader 1996, p. 266-267, 270.

⁶ Némethi 1990, p. 29-38, fig. 10-16.

⁷ Némethi 1999, p. 68.

⁸ La recuperarea pieselor au participat: J. Némethi, A. N. Hágó și L. Marta.

1. Topor cu aripioare mediene. Are una din proeminențele cefei ruptă, deteriorări fiind prezente și pe tăiș. Toporul are o formă zveltă, cu o lamă lățită spre tăiș și un prag bine evidențiat sub aripioare. Secțiunea rectangulară din zona cefei și a lamei include exemplarul de la Carei în cadrul tipului Uriu a topoarelor cu aripioare din România⁹. Patina brun-închis cu pete verzui; cu urme de zgurificare sub una dintre aripi. Lungimea: 19,5 cm; greutate: 606 gr; nr. inv. 35 300 (M. M. Carei); Pl. 1B/1.

2. Brățară în forma literei "C" cu secțiune rotundă greutate: 60,2 gr. Patină verde-deschis. Nr. inv. 35301 (M. M. Carei); Pl. 1B/2.

3. Turtă bronz (fragmentară). Fragmentul se îngroașă dinspre latura arcuită spre zona unghiulară, fapt pentru care piesa poate fi apreciată ca „sfert” al unei turte de bronz. Are culoarea verde-deschis cu flecuri verde-închis. Lungimea secțiunii: 14 cm; greutatea 1885 gr; nr. inv. 8321 (M. M. Carei); Pl. 1B/3.

Odată cu noile piese publicate aici, compoziția depozitului de la Carei - Ferma Spitz capătă următoarea formă: 2 topoare cu aripioare mediene, 7 seceri (din care 5 cu limbă la mâner), 4 brățări ovale și 5 fragmente de turte din bronz. Depozitul de la Carei - *Ferma Spitz* a fost încadrat depozitelor de tip Uriu-Domănești, deși s-a stabilit că piesele ce îl compun continuă să fie prezente și în tipul de depozite Cincu-Suseni¹⁰. Toporul cu aripioare recent descoperit aparține variantei Uriu, ce este prezentă în depozitele cu bronzuri de tip Uriu-Domănești și acelea de tip Cincu-Suseni¹¹. Același lucru se poate afirma despre brățara ovală cu diametru circular, de formă identică cu a celorlalte 3 brățări din depozit¹². Conform tipologiei lui M. Petrescu-Dâmbovița, brățările aparțin tipului Domănești (brățări în forma literei „C” cu secțiune rotundă), piese preponderente în depozitele de tip Uriu-Domănești și Cincu-Suseni¹³. Încadrarea ansamblului de piese de la Carei-*Ferma Spitz* în ultima dintre categoriile de depozite este sugerată de numărul mare de piese fragmentate¹⁴ și de numărul mare a bucăților de turte din bronz.

Depozitul de bronzuri de la Giorocuta (com. Supuru de Jos) a fost îngropat în apropiere de marginea drumului de pământ (drum secundar) Giorocuta-Corund, într-o zonă aflată la o distanță de cca. 700 m ENE de marginea satului Giorocuta. A fost descoperit cu ajutorul detectorului de metale în data de 14 octombrie 2005. Găsirea lui se datorează cercetării locului în care, cu trei ani înainte, dl. Vasile Chifor a descoperit la suprafață un topor-celt¹⁵. Investigarea cu detectorul de metale a lotului de teren în care a fost descoperit celul (proprietatea lui Ioan Bocoschi), a dus la descoperirea pe același loc a încă 5 piese¹⁶.

Locul de descoperire a depozitului de la Giorocuta, numit *Tog*, se prezintă sub forma unui platou larg (150-200 m), ușor înclinat, ce se întinde de la est la vest, de-a lungul terasei pârâului Maja. Pe direcția nord-sud, platoul face legătura între terasa pârâului, înaltă de aprox. 30 m., și panta dealului „*Secătura*” (Pl. 3). Depozitul a fost îngropat la doar 35 m de buza terasei pârâului Maja, deasupra zonei, ce poartă numele de „*Huta*”. Platoul pe care a fost descoperit depozitul este puțin accidentat, fiind secționat doar de o viroagă, care la o distanță de cca. 100 m sud-est conduce spre vale apele unui mic firicel de apă ce izvorăște la poalele dealului „*Secătura*”. Patru dintre piesele de bronz au fost descoperite practic de-a lungul liniei ce constituie răzorul loturilor d-lor Bocoschi Ioan și Supuran Ioan, marcat printr-o brazdă foarte adâncă, realizată cu scopul drenării apelor pluviale (este mai adâncă cu cca. 30 cm față de terenul din jur). Dintre acestea două, toporul cu aripioare și secera cu buton erau grupate, la doar 15 cm unul de altul, locul în care au fost găsite aflându-se la 20 m sud de marginea drumului. Celelalte piese au fost găsite răspândite la distanțe de câțiva metri, fiind dislocate de utilajele agricole. Toporul cu aripioare și secera cu buton au părut să fie în poziție *in situ* (Pl. 3). Ele au fost găsite la același nivel, la adâncimea de 35 cm, sub stratul vegetal, într-un strat negricios, imediat deasupra stratului de steril de culoare brun gălbuie. În caseta deschisă în zona pieselor, în jurul acestora a fost observată o pată mai închisă la culoare, cu diametrul de 30 cm. Aceasta părea a fi fundul unei gropi, eventual aceea săpată pentru depunerea în pământ a pieselor. Groapa a fost secționată, însă conturile sale nu s-au distins clar. Toporul cu aripioare a fost găsit în poziție culcată iar secera de lângă el era în poziție verticală, pe cant, cu tăișul în jos. Terenul din jurul miezului depozitului a fost cercetat prin deschiderea unei casete mai înguste în momentul descoperirii, și a uneia mai extinse în vara anului 2006¹⁷. Nu au fost observate elemente suplimentare referitoare la depunere, s-a putut constata însă că fragmentele ceramice descoperite în zona depunerii nu sunt legate de aceasta, fiind atribuite grupului cultural Hajdúbagos-Cehăluț. Distanța apropiată la care au fost găsite obiectele de bronz, surprinderea a două dintre ele alăturate în poziție *in situ* și

⁹ Vulpe 1975, p.73.

¹⁰ Bader 1996, p. 277-278.

¹¹ Vulpe 1975, p. 75.

¹² Bader 1996, p. 277, fig. 3/9-11.

¹³ Petrescu-Dâmbovița 1998, p. 72-79.

¹⁴ Din 13 piese finite ce sigur au făcut parte din depozit, 8 piese sunt rupte sau fragmentate.

¹⁵ Pentru informațiile referitoare la descoperirea piesei îi mulțumim colegului Robert Gindele.

¹⁶ La cercetarea cu detectorul de metale am fost împreună cu Chifor Vasile, Barbu Toma și Rablău Ovidiu.

¹⁷ Mulțumim familiei Soporan Ioan că ne-a permis săparea sondajului de pe proprietatea sa. Pentru ajutorul voluntar acordat la săparea sondajului din anul 2006 le mulțumesc prietenilor Sergiu Nistea și Raul Roșu.

ansamblul coerent pe care îl formează cele șase piese permit aprecierea descoperirii ca depunere voluntară a unor piese de bronz.

Descrierea pieselor:

1. Celt. Cu bordura găurii de înmănușare dreaptă și îngroșată, secțiunea ovală. Urechiușa este ruptă, iar fețele înguste sunt perforate. Lama se lățește ușor spre tăișul ușor arcuit, cu urme de folosire. Zona de îmbinare dintre cele două tipare este evidentă, ca urmare a unei suprapunerii imperfecte la turnare. Ornamentul format din nervuri este identic pe ambele fețe, cu diferența că nervurile orizontale sunt în număr de trei pe una din fețe și două pe cealaltă. De pe liniile orizontale de jos, pe fiecare din fețe, atârnă câte o nervură unghiulară și câte o nervură în „Y”, flancate cu nervuri unghiulare. Lungime: 10,8 cm; greutate: 264,5 gr; nr. inv.48144; Pl. 4/1.

2. Topor cu aripioare. Are aripioarele plasate în partea superioară, sub care, pe ambele fețe, există un prag ce marchează începuturile lamei. Lama se lățește puternic spre tăișul arcuit. Patina verde-deschis, bine păstrată pe întreaga suprafață. Lungime 13,1 cm; greutate: 259 gr ; nr. inv. 48145; Pl. 4/2.

3. Daltă-celt. Cu bordura găurii de înmănușare dreaptă și îngroșată. Deteriorările de la tăiș sunt recente. Patina verde-deschis, bine păstrată pe întreaga suprafață. Lungime: 7,6 cm; greutate: 40 gr; nr. inv. 48146; Pl. 4/3.

4. Brățară de formă rotundă, cu secțiunea ovală și capetele suprapuse, subțiate. Secțiunea este ovală, patina verde-deschis, este bine păstrată pe întreaga suprafață. Diametrul brățării 5,9 cm; diametru sârmei 0,6 cm; greutate: 42 gr; nr. inv. 48149; Pl. 4/4.

5. Seceră cu limbă la mâner, ce are rupt capătul mânerului și vârful lamei. Este decorată cu două nervuri, ce decorează mânerul și întreaga suprafață păstrată a lamei. Pe cant mai păstrează ciotul de turnare. Patina verde-deschis, bine păstrată pe întreaga suprafață. Lungime păstrată: 9,5 cm; greutate: 32,3 gr; nr. inv. 48147; Pl. 4/5.

6. Seceră cu buton miniatural. Cu lama îngustă, prevăzută cu o nervură paralelă cu muchia îngroșată a lamei. Patina verde-deschis, bine păstrată pe întreaga suprafață. Lungime: 9,8 cm; greutate: 15,7 gr; nr. inv.48148; Pl. 6/6.

Datarea și încadrarea depozitului de la Giorocuta este asigurată de securi. Toporul cu aripioare în partea superioară este un tip ce se întâlnește relativ rar în depozitele fazei HaA și B1 din România¹⁸, în comparație cu topoarele a căror aripioare sunt plasate în zona de mijloc a piesei¹⁹. Referitor la exemplarele descoperite pe teritoriul României, acestea sunt prezente în depozitele de tip Moigrad-Tăuteu, tip de depozite aflate în legătură cu perioada Müller-Karpe HaB1²⁰.

Încadrarea culturilor cu decor în formă de „Y” o discutăm mai pe larg, atât datorită importanței sale pentru încadrarea tipologică a depozitului, cât și datorită modificărilor pe care le-au avut opțiunile de datare a acestui tip de piesă. În Transilvania culturile cu decor în Y au fost inițial încadrate în două serii de depozite succesive, Turia-Jupalnic și Moigrad-Tăuteu, considerate, în general, a avea o compoziție foarte asemănătoare. Unor serii/tipuri de depozite corespunzătoare cronologic celor două tipuri de depozite ardelenle le-au fost arondate și culturile cu decor în Y din Ungaria²¹, Slovacia²², Ucraina Subcarpatică²³. Însă, pe parcursul timpului, mai mulți cercetători au exprimat puncte de vedere și analize ce susțin încadrarea culturilor cu decor în formă de „Y” într-un singur tip de depozit, respectiv arondarea acestora unei singure etape cronologice. Pe de o parte, s-a exprimat îndoiala referitor la capacitatea pușinelor depozite ale seriei Turia-Jupalnic de a exprima o perioadă cronologică distinctă (HaA2), în condițiile în care ele au o compoziție apropiată de aceea a depozitelor de tip Moigrad-Tăuteu, de pe parcursul etapei HaB1²⁴. În același timp, și analiza depozitelor din Ungaria a arătat că tipurile Gyermely și Hajdúböszörmény aparțin, în fapt, aceluiași interval cronologic²⁵. Ca urmare o încadrare în tipul de depozite Moigrad-Tăuteu a depozitului de la Giorocuta este sugerată de ambele securi ce-i aparțin.

Elemente de detaliu în ce privește poziția cronologică și tipologică a celtului de la Giorocuta în cazul tipului, pot fi stabilite pornind de la analiza amănunțită a motivelor decorative de pe culturi, realizate de B. Wanzek, respectiv de N. Boroffka și Fl. Ridiche. Potrivit primului autor celtul de la Giorocuta se încadrează tipului 2.b.6.a²⁶. În conformitate cu cea de a doua tipologie, dată fiind prezența nervurilor orizontale de deasupra ornamentului în Y, câte două pe una din fețe și câte trei pe cealaltă, securea din depozitul de la Giorocuta se prezintă ca un exemplar hibrid, aflat între varianta 2.b.6.a.3.-1/2 și varianta

¹⁸ Vulpe 1975, p. 77 și urm.

¹⁹ Vulpe 1975, p. 75.

²⁰ Vulpe 1975, p.78.

²¹ Mozsolics 1985, p. 82 și urm.

²² Novotná 1970, p. 85 și urm.

²³ Kobal' 2000, p. 23 și urm.

²⁴ Vulpe 1981, p. 429; Chicideanu 1983, 14 și urm.; Kacsó 1996, p. 251.

²⁵ Hansen 1994, p. 397 și urm.

²⁶ Wanzek 1989, p. 106 și urm.

2.b.6.a.3.-1/3²⁷. Deoarece nu sunt cunoscute analogii hibride, piesa de la Giorocuta ar putea reprezenta fie o variantă rară, fie mai degrabă, o piesă cu un decor realizat întâmplător. Ultima posibilitate trebuie avută în vedere dat fiind că în bazinul Tisei Superioare securile cu decorul în „Y unghiular” sunt frecvente, atât sub forma variantei cu trei nervuri cât și a aceleia cu două nervuri²⁸.

Pentru încadrarea/datarea depozitului de la Giorocuta dalta, secerile și brățara au o relevanță redusă, fiecare dintre aceste tipuri de piese sunt prezente în depozitele contemporane seriei Moigrad-Tăuteu. Dalta-celt este un tip de uneltă ce apare încă din epoca timpurie a bronzului, dar care este prezentă destul de des pe parcursul perioadei câmpurilor de urne. Pentru exemplarele gracile, cum este cazul aceluia de față, se consideră o utilizare la operațiuni mai simple: îndepărtarea țurțurilor de turnare, secționarea brățărilor etc.²⁹ Secera cu buton este un tip de piesă prezentă în Bazinul Superior al Tisei încă din epoca mijlocie a bronzului, însă continuă să fie utilizată și în epoca târzie a bronzului. În Ucraina subcarpatică apar în număr mare spre sfârșitul etapei Bz D, vârful apariției lor înregistrându-se în etapa Ha A1 dar în număr mic continuă să apară și în seria de depozite Suskovo (Ha A2)³⁰. În schema tipologică stabilită de M. Petrescu-Dâmbovița pentru brățările din România, piesa de la Giorocuta poate fi încadrată în tipul brățărilor/verigilor de picior rotunde, cu secțiune ovală și capete suprapuse (majoritatea exemplarelor au capetele ascuțite). Acest tip de brățară are o datare largă din Bronz Mijlociu până în Hallstatt Mijlociu³¹, însă prin cele 6 exemplare din depozitul de la Sâg este stabilită legătura cu depozitele tipului Moigrad-Tăuteu și cu zona de nord-vest a României.

Piese izolate

Topor plat de la Sanislău. A fost descoperit cu detectorul de metale în zona așezării din punctul Cerepeș³². Toporul, de formă trapezoidal-alungită, în tipologia elaborată de A. Vulpe se încadrează în categoria topoarelor plate cu tăiș lățit³³. În analiza acestui tip de topoare F. Gogâltan stabilește două variante: topoare lungi de formă ușor trapezoidală și exemplare mai scurte³⁴. Exemplarul de la Sanislău aparține primei variante. Lungime: 13,6 cm, nr. inv. 52561, Pl. 5/1.

Pandantiv semilunar de la Pir. A fost descoperit la suprafața tell-ului din punctul Cetate (Vâr). Fragmentul a aparținut foarte probabil unui pandantiv cu prelungirea mediană în formă de dorn. Este un tip de piesă specific perioadei recente a epocii mijlocii a bronzului, cu descoperiri grupate în partea nordică și nord-estică a bazinului carpatic și cu descoperiri izolate în zonele învecinate³⁵. Greutate: 9,9 gr, nr. inv. 23574 Pl. 5/4.

Topor cu disc și spin de la Santău? Piesa provine din punctul de colectare a metalului din Carei, fiind adusă cu un transport colectat de un cetățean din comuna Santău. Având formă simetrică, secțiunea gâtului rotundă și secțiunea lamei hexagonală, toporul aparține variantei Breb a tipului B3 din tipologia lui Al. Vulpe³⁶. Are patină de culoare verde-închis; lungimea 52,7 cm; greutatea 465 gr. nr. inv. 10293 (M. M. Carei). Pl. 5/3.

Acul cu disc și protuberanțe de la Ciumești. Fragmentul păstrat are capul în formă de disc, umflat în zona centrală. Tija, cu secțiunea rotundă, se îngroașă ușor spre partea de jos, unde este rupt (secționat) în zona unei nervuri inelare. Pe tijă sunt prezente două rânduri de protuberanțe, fiecare fiind format din câte 3 elemente. În secțiunea tijei se constată existența unui miez de metal diferit, ce pare să fie fier³⁷. Patina, bine păstrată, este de culoare verde-închis; lungimea 5,7 cm; greutatea (păstrată) 21 gr; nr. inv. 10280. Pl. 5/5.

Deși prezența a câte 2 rânduri de 3 protuberanțe este un element particular acului de la Ciumești, forma generală a piesei conține mai multe componente ce sugerează încadrarea în varianta a 3-a a acelor de tip Noua, stabilită de A. Hochstetter³⁸. Acele de tip Noua supradimensionate (varianta 3) sunt specifice mediilor culturale din zona Tisei Superioare, datarea lor fiind strâns legată de perioada de îngropare a tipului de depozite Uriu-Ôpályi³⁹.

Spadă de la Moftinu Mare. Mânerul de spadă, rupt din vechime, a fost scos la suprafață de plug. Face parte din categoria spadelor cu trei nervuri pe mâner, tipul Liptau (varianta II). Mânerul spadei are terminație arcuită, discul prevăzut cu o perforație, iar garda mânerului prinde lama cu ajutorul a două nituri. Patina de

²⁷ Boroffka-Ridiche 2005, 148 sq.

²⁸ Boroffka-Ridiche 2005, p. 151.

²⁹ A. Hänsel 2005, p. 293.

³⁰ Kobal 2000, p. 45.

³¹ Petrescu-Dâmbovița 1998, p. 108-110.

³² La cercetare au participat: Diana Iegar, Zoltán Kádas, János Bakay și Livia Marta.

³³ Vulpe 1975, p. 66 și urm., pl. 35/311-318.

³⁴ Gogâltan 1999, p. 134.

³⁵ Mozsolics 1967, p. 87; Hänsel 1968, p. 116, lista 124; Furmánek 1980, p. 24 și urm.; Koós 1991, p. 11; Kacsó 1998, p. 15.

³⁶ Vulpe 1970, p. 85.

³⁷ Din piesă au fost luate probe de către Tobias Kienlin de la Institutul de Arheologie din Tübingen. Cu ocazia perforării s-a constatat că miezul piesei este mult mai dur decât este în mod obișnuit bronzul. Magnetizarea puternică pe care o prezintă piesa ne face să considerăm că miezul piesei este din fier.

³⁸ Hochstetter 1981, p. 258, fig. 5.

³⁹ Mozsolics 1973, p. 67, 109; Hochstetter 1981, Kobal 2000, p. 18; Marta 2005, p. 78-80.

culoare verde-închis are numeroase porțiuni corodate, fapt ce face greu detectabile unele ornamente de pe capul mânerului, disc și gardă. Capul mânerului este decorat cu triunghiuri umplute cu linii oblice, ornament ce apare și pe disc, alături de cercuri concentrice. Sub disc apare o bandă de linii oblice, iar cele trei nervuri de pe mâner sunt decorate cu registre alternative de linii drepte și arcuite. Garda este ornamentată cu o linie ondulată dublă, sub care apar două benzi formate din trei linii orizontale. Culoarea verde-închis; lungimea mânerului: 11,2 cm; greutatea: 212,0 gr, nr. inv.: 19.070 (M. M. Carei); Pl. 5/2.

Spada de la Moftinul Mare se află în partea de sud a grupei de descoperiri concentrate în nord-estul Ungariei și Ucraina Subcarpatică, făcând legătura cu cele patru exemplare din nordul Transilvaniei⁴⁰. Exemplarele apropiate ca formă și ornament sunt datate de la finele fazei Cincu-Suseni, pe parcursul fazei Turia-Jupalnic, până în faza Moigrad-Tăuteu⁴¹. Pornind de la exemplare descoperite în depozite, o datare similară este indicată pentru spadele de tip Liptau din Europa Centrală (perioada timpurie și mijlocie a câmpurilor de urne⁴²).

Concluzii.

Descoperirile de bronzuri, depozite sau piese izolate, realizate în ultimii 15 ani pe teritoriul județului, aduc unele elemente noi referitoare la metalurgia preistorică din zona de nord-vest a României, la obiceiurile de depunere a ofrandelor și, prin aceasta, la istoria comunităților din epoca bronzului.

Depozite de bronzuri de la Tiream și Carei implică aspecte ce pot fi puse în legătură cu obiceiuri de depunere specifice regiunii din care provin, iar depozitul de la Giorocuta, aduce elemente noi referitoare la modalitățile de așezare a pieselor sau referitoare la rolul pe care tipul Moigrad-Tăuteu îl joacă în regiune. La depozitul de la Tiream poate fi adusă în discuție compoziția sa formată dintr-un singur tip de piesă, depozitele în a căror compoziție intră doar un singur tip de arme sau podoabe fiind adesea întâlnite în cazul depozitelor din nordul Transilvaniei și zona Tisei Superioare⁴³. În cadrul depozitelor cu compoziție unilaterală din zonă, depozitele constituite din topoare cu disc și spin sunt frecvente în cadrul depozitelor de tip Uriu-Ópályi⁴⁴, înscriindu-se într-un spațiu bine definit, situat la est de Tisa, în nord-vestul României, Ucraina Transcarpatică și nord-estul Ungariei⁴⁵. Majoritatea depozitelor „curate”, constituite doar din topoare cu disc și spin, se află în aria de răspândire a culturii Suci de Sus, însă unele dintre ele, printre care și depozitul de la Tiream, au fost descoperite în aria de răspândire a grupului cultural Hajdúbajos-Cehăluț.

Dacă analizăm depozitele formate din topoare cu disc și spin din perspectiva numărului de piese, constatăm existența a două grupe mari: o grupă formată din depozitele ce conțin doar 2-3 topoare și o grupă de depozite ce conțin 10-30 topoare⁴⁶. Pornind de la relevanța cifrei doi în depuneri⁴⁷, C. Kacsó constată existența unui număr mare de depozite formate din două topoare (22 depozite), fapt pentru care consideră că prezența acestei cifre și a multiplilor ei în depozitele de topoare este intenționat utilizată de deponenți⁴⁸. La majoritatea depozitelor cu un număr mic de topoare (2-3 piese), date fiind condițiile incidentale de descoperire, este greu de precizat dacă numărul topoarelor descoperite coincide cu acela al topoarelor depuse. Însă condițiile mai clare de descoperire a depozitelor de la Cehăluț (II) și de la Tiream sugerează existența unor depozite formate doar din trei piese⁴⁹.

Depozitele formate din topoare cu disc și spin sunt interpretate ca depuneri votive. Alături de dotarea lor unilaterală, considerată și ea un indiciu în acest sens, sunt aduse ca argument și modul special în care au fost confecționate unele piese, respectiv tratamentul special suferit de către unele piese înainte de depunere (deformare rituală)⁵⁰. Îngroparea depozitului de la Tiream în apropierea locului de confluență a două văi, poate constitui un indiciu suplimentar pentru a considera ofrande categoria depozitelor formate din topoare cu disc.

În cazul depozitului de la Carei-Ferma Spitz pot fi subliniate câteva elemente în ce privește locul de depunere și raportul cu unele descoperiri din vecinătatea imediată. În primul rând, dată fiind datarea pe același nivel cronologic, există posibilitatea corelării depozitului cu așezarea în care a fost descoperit⁵¹. Amplasarea

⁴⁰ Bader 1991, Pl. 68.

⁴¹ Bader 1991, p. 132-133.

⁴² Krämer 1985, p. 29; Kemenczei 1991, p. 37-38.

⁴³ Hansen 1994, p. 356.

⁴⁴ Kacsó 1995, p. 134-136.

⁴⁵ Bratu 2009, p. 35, harta 5.

⁴⁶ Ultima repertoriere cuprinde 47 de depozite compuse doar din topoare cu disc și spin (Kacsó 2009, p. 66, anexa 1). Dacă luăm în considerare existența depozitelor de o singură piesă, în acest caz numărul depozitelor cu număr mic de piese (1-3) ar atinge proporția 67,22% din numărul depozitelor ce conțin doar topoare cu disc și spin (Bratu 2009, nota 187).

⁴⁷ Soroceanu 1995, p.52.

⁴⁸ Kacsó 2009, p. 66.

⁴⁹ Până la descoperirea depozitului de la Tiream erau cunoscute patru depozite ce conțin trei topoare: Cehăluț II, Hajúböszörmény, Kalyny, Suci de Jos II (Kacsó 2009, p. 66). Recuperarea integrală a depozitului de la Cehăluț poate fi luată în considerare ca urmare a faptului că depozitul a fost descoperit odată cu excavarea unei suprafețe de mari dimensiuni (groapă de siloz) (Németi 1999, p. 92), iar în cazul depozitului de la Tiream recuperarea integrală a depozitului poate fi luată în considerare ca urmare a verificării amănunțite cu detectorul de metale a locului de descoperire.

⁵⁰ Vulpe 1970, p. 95-96; Kacsó 1995, p. 134-135.

⁵¹ Németi 1990, p. 48; Marta 2009, p. 92.

șezării pe o insulă dintr-o zonă mlăștinoasă permite surprinderea limitelor locuirii și, astfel, se poate stabili că depozitul a fost îngropat la marginea șezării. Existența unor depuneri de bronzuri la marginea șezărilor, uneori grupate în cadrul unor posibile „zone de ofrande”, a fost observată la unele șezări din nord-vestul României, nord-estul Ungariei și Ucraina Transcarpatică⁵². Tot în cazul depozitului de la Carei poate fi adusă în discuție o posibilă relație cu un tumul aflat în vecinătate, dat fiind că pentru descoperiri de tip Lăpuș II-Gáva I, relația depozite-necropole a putut fi stabilită cu claritate la Lăpuș și Bicz⁵³.

Pentru depozitul de la Giorocuta, mai ales poziția secerii (cu tăișul în jos) ne apare ca fiind una specială, rezultat al aranjării sale în momentul depunerii. Alături de aceasta, elementele ce atestă existența unei gropi de depunere poate fi indiciu care sugerează și el posibilitatea ca seceră și toporul de lângă ea să reprezinte miezul depozitului. Probabil acestea au fost piesele depuse cel mai adânc în sol, fapt pentru care nu au mai fost dislocate de utilajul agricol. Modul în care au fost împrăștiate celelalte piese întărește această situație: locul în care au fost găsite piesele grupate ne apare ca fiind unul central, în raport cu cele 3 piese singulare descoperite în stratul arabil. Situația devine și mai clară dacă luăm în considerare că două dintre piese au fost găsite la fel ca și miezul depozitului pe linia șanțului de drenaj dintre proprietăți, sugerând că cele patru piese au fost smulse de plug atunci când acesta a fost realizat (sau reamenajat)⁵⁴.

Cu excepția secerii cu limbă la mâner, în cadrul depozitului de la Giorocuta, observăm depunerea în principal a unor piese întregi element caracteristic depozitelor de tip Moigrad-Tăuteu. Micul depozit de la Giorocuta conține unelte (secerile, dalta și eventual toporul cu arpioare), podoabe (reprezentate de brățară) și eventual arme (secura). Combinația este întâlnită în seriile de depozite atribuite fazelor Ha A2-HaB1 fie în depozite de dimensiuni apropiate, fie în depozite de dimensiuni mai mari, care conțin printre alte piese și piese de felul celor din depozitul de la Giorocuta. Acest depozit împreună cu cel de la Pir, sau cu alte depozite descoperite mai recent în zona Maramureșului au sporit simțitor numărul depozitelor tipului Moigrad-Tăuteu din zona cuprinsă între Bazinul superior al Tisei și Transilvania. Prin aceste noi depozite, continuarea depunerilor pentru intervalul HaB1 tinde să capete o amploare asemănătoare cu aceea din regiunile învecinate, chiar dacă rămâne la o scară mult mai redusă față de aceea cunoscută în intervalul cronologic BzD și chiar HaA.

Chiar dacă au apărut fără context precis, deosebit de importante sunt și unele dintre piesele de bronz descoperite întâmplător. Cele două piese mai timpurii, toporul plat de la Sanislău și pandantivul de la Pir au fost descoperite ambele pe teritoriul unor șezări. Toporul a fost descoperit într-o șezare cu fragmente ceramice atribuite grupului cultural Sanislău și culturii Otomani (faza a II-a)⁵⁵. Fără a avea sigur o legătură directă, amintim că în apropiere de Sanislău, la Berea, au fost descoperite tiparele a două topoare plate. Acestea fiind descoperite împreună cu două topoare de tip Hajdúsamson⁵⁶, au fost încadrate în perioada Bronz mijlociu II⁵⁷. Datarea pandantivului semilunar de la Pir în perioada finală a epocii bronzului este în acord cu datarea tell-ului în care a fost descoperit. Datarea acestuia se extinde până în faza finală a culturii Otomani⁵⁸.

Toporul cu disc și spin ce provine din zona Santăului este o variantă relativ rară, noua descoperire fiind ușor mai la vest de aria obișnuită de răspândire a variantei Breb. Așa cum a fost repertoriată de Al. Vulpe⁵⁹, până acum aria acestor topoare corespundea ariei de răspândire a culturii Suci de Sus. Toporul de la Santău, alături de cele trei topoare de la Tiream, conturează și mai clar zona Sătmăruului ca fiind situată în inima zonei de răspândire a topoarelor cu disc și spin.

Acul de la Ciumești, chiar dacă este o descoperire fără context, reprezintă o piesă deosebit de importantă în disputata problemă a începuturilor metalurgiei fierului în zona Europei Centrale. Prezența miezului de fier la o piesă de bronz ce are formă tipică orizontului de depozite Uriu-Ópályi asigură argumente puternice pentru utilizarea combinației celor două metale în perioada târzie a epocii bronzului (cel târziu în sec. XII a. Chr.). Această datare a fost susținută și până acum în nordul Transilvaniei pe baza celtului de la Lăpuș (datat în faza Lăpuș I) și a cuțitului din depozitul de la Rozavlea (depozit de tip Uriu-Ópályi)⁶⁰. Piesa de la Ciumești aduce un element de nuanță important referitor la începuturile metalurgiei fierului. Specificul regional pregătit ce îl au acele cu protuberanțe și disc de mari dimensiuni este un argument pentru a considera că piesele de fier descoperite în nord-vestul României erau deja confecționate pe plan local.

⁵² Marta 2009, p. 47, 59; Marta și colab. 2010, p. 20-21, 59-60.

⁵³ Kacsó 2004, p. 55-58.

⁵⁴ Locul în care au fost descoperite piesele sugerează că acestea au fost dislocate de plug după anii 1990, odată cu retrocedarea terenurilor din zonă. Doar după această dată șanțurile amenajate pentru drenarea platoului coincid cu limitele dintre proprietăți

⁵⁵ Némethi 1999, p. 47; Molnár 2002, p. 160.

⁵⁶ Bader 1978, p. 120 și urm., pl. LXIII/10,11.

⁵⁷ Molnár 2011, p. 275.

⁵⁸ Némethi 1999, p. 31; Némethi - Molnár 2002, p.152.

⁵⁹ Vulpe 1970, p. 86.

⁶⁰ Kacsó 2001, p. 234.

Bibliografie

- Bader 1978: T. Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică*, București.
- Bader 1991: T. Bader, *Die Schwerter in Rumänien*, Stuttgart, 1991.
- Bader 1996: T. Bader *Neue Bronzefunde in Nordwestrumänien*. In (ed. T. Kovács) *Studien zur Metalindustrie im Karpatenbecken und den benachbarten Regionen. Festschrift für Amália Mozsolics zum 85. Geburtstag*, Budapest, p. 265-301.
- Bejinariu 2007: I. Bejinariu, *Depozitul de bronzuri de la Brâglez. Der Bronzefund von Brâglez*, Cluj-Napoca.
- Boroffka-Ridiche 2005: N. Boroffka-Fl. Ridiche, *Der Gußformenfund von Plenîța, Kreis Dolj, Rumänien. Descoperiri de tipare pentru turnarea bronzului de la Plenîța, județul Dolj*, in (ed. T. Soroceanu) *Bronzefunde aus Rumänien/Descoperiri de bronzuri în România II*, Bistrița-Cluj Napoca, p. 133-208.
- Bratu 2009: O. Bratu, *Depuneri de bronzuri între Dunărea Mijlocie și Nistru în secolele XIII-VII a. Chr.*, București.
- Chicideanu1983: I. Chicideanu, *Zur Typologie und Verbreitung der Schalenknäufschwerter*, in *Dacia* 27, p. 11-17.
- David 2004, W. David, *Südbayern als westliche Verbreitungsgrenze ostkarpatenländischer Nackensäxte der Mittel- und Spätbronzezeit*, in *Popelniková pole a doba halštatská. Příspěvky z VIII. Konference, České Budejovické 22.-24.9.2004, Archeologické výzkumy v jižních Čechách-Supplementum* 1, p. 61-69.
- Furmánek 1980: V. Furmánek, *Die Anhänger in der Slowakei*, in *PBF*, XI, 3, München.
- Gogâltan 1999: F. Gogâltan, *Bronzul timpuriu și mijlociu în Banatul Românesc și pe cursul inferior al Mureșului*, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 1999.
- Hänsel 1968: B. Hänsel, *Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken*, in *Beiträge zur Ur- und Frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturraumes*, Band 7, Bonn, Rudolf Habelt Verlag, 1968.
- Hänsel 2005: A. Hänsel, *Un depozit din zona Sucevei*. In (ed: T. Soroceanu) *Bronzefunde aus Rumänien II. [Descoperiri de bronzuri din România.]*. Bistrița-Cluj-Napoca 2005, p. 285-300.
- Hansen 1994: S. Hansen, *Studien zu den Metalldeponierungen während der älteren Urnfelderzeit zwischen Rhönetal und Karpatenbecken*, in *UPA* 21, Bonn.
- Hochstetter 1981: A. Hochstetter: *Eine Nadel der Noua-Kultur aus Nordgriechland. Ein Beitrag zur absoluten Chronologie der späten Bronzezeit im Karpatenbecken*, *Germania* 59/2, p. 239-259.
- Iercoșan 1988: N. Iercoșan, *Depozitul de bronzuri de la Carei*. In *Thraco-Dacica* IX, p. 127-129.
- Krämer 1985: W. Krämer, *Die vollgriffschwerter in Österreich und Schweiz*, in *PBF* IV/10, München.
- Kacsó 1996: C. Kacsó, *Recenzie la Marian Gumă, Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României. București, 1993*. in *An.Banatului* 4, p. 237-246.
- Kacsó 1998: C. Kacsó, *Das Depot von Satu Mare*, in *JAMÉ*, XXXIX-XL, p. 11-31.
- Kacsó 2004: C. Kacsó, *Mărturiile arheologice*. Baia Mare.
- Kacsó 2009: C. Kacsó, *Descoperiri din epoca bronzului de la Sarasău-Bronzezeitliche Funde in Sarasău*, in *Marmația* 9/1, p. 59-100.
- Kemenczei 1991: T. Kemenczei, *Die Schwerter in Ungarn II (Vollgriffschwerter)*, in *PBF* IV-9, Stuttgart.
- Kobal' 2000: J. Kobal', *Bronzezeitliche Depotfunde aus Transkarpatien (Ukraine)*, in *PBF* XX 4, Stuttgart.
- Marta 2005: L. Marta, *Der bronzene Nadeldepotfund von Petea, Kr. Satu Mare. [Depozitul de ace din bronz descoperit la Petea, jud. Satu Mare.]*. in *Bronzefunde aus Rumänien II. [Descoperiri de bronzuri din România]*. Ed.: T. Soroceanu, Bistrița-Cluj-Napoca, p.75-94.
- Marta 2009: L. Marta, *The Late Bronze Age Settlements of Petea-Cengersima*. Satu Mare.
- Marta și colab. 2010: L. Marta-D. V. Sana-I. Bejinariu-M. L. Nagy-E. Berendi, *The Late Bronze Age Settlement of Nyíregyháza „Úr Csere“*, Satu Mare.
- Molnár 2011: Zs. Molnár, *Die Bronzemetallurgie in den Otomani-Gemeinschaften von der Carei-Ebene und Eriu-Tal*, in *ActaArchHung* 62, 2011, p. 269-328.
- Mozsolics 1967: A. Mozsolics, *Bronzefunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Hajdúsámson und Kosziderpadlás*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Mozsolics 1973: A. Mozsolics, *Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens*. Budapest.
- Mozsolics1985: A. Mozsolics, *Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyemely*. Budapest.
- Németi 1999: J. Németi, *Repertoriul arheologic al zonei Careiului*. București.
- Németi-Molnár 2002: J. Németi-Zs. Molnár, *A tell telepek elterjedése a Nagykárolyi-síkságon és az Ér völgyében*, Kolozsvár (Cluj-Napoca), Scientia Kiadó.
- Novotná 1970: Novotná, *Die Äxte und Beile in der Slowakei*, in *PBF* IX 3, München.
- Petrescu-Dâmbovița 1998, M. Petrescu-Dâmbovița, *Die Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, in *PBF* X, 4, Stuttgart.
- Vulpe 1970: A. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien I*. In *PBF* IX, 2, München.
- Vulpe 1975: A. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien II*. In *PBF* IX, 5, München.

Vulpe 1981: A. Vulpe, *Recenzie la Mircea Petrescu-Dâmbovița, Die Sicheln in Rumänien mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens*, in *PBF XVIII/1, Germania* 59, p. 427-430.

Wanzek 1989: B. Wanzek, *Die Gußmodel für Tüllenbeile im südöstlichen Europa*, in *UPA* 2. Bonn.

Bronze findings from Sătmar

Abstract

The region of Satu Mare is rich in discoveries of bronze artefacts, due to the development in the area of the phenomenon represented by deliberate depositions of metal pieces, especially in the Late Bronze Age and Early Iron Age (Reinecke BzD-Ha B). Here we present the findings we know about to have appeared after 1996, except a bronze hoard discovered at Pir (Ha B1), whose recovery is still ongoing. I present a number of 17 pieces coming from 8 localities. 12 of these belong to the composition of three bronze hoards (Giorocuta-6 pieces, Tiream-3 pieces, Carei Spitz Farm-3 pieces), two pieces were found in settlements (Pir, Sanislău), other three are isolated findings (Ciumești, Santău?, Moftinu Mare). Compared to the earlier findings in the Satu Mare County when a large number of pieces have appeared on the surface during land work, in the last decade nearly half of the pieces (9) have been discovered with the metal detector, in fieldwork campaigns carried out in places where bronze hoards or individual pieces were found.

The discoveries of bronze artefacts, either hoards or individual pieces, which have been found in the Satu Mare county in the last 15 years, offer new data about prehistoric metallurgy in north-western Romania, ways of depositing offerings and, consequently, the history of the Bronze Age communities.

The bronze hoards of Tiream and Carei include aspects that can be related with the typical depositions in the region where they originate from and the deposit of Giorocuta brings new information on how pieces were laid or the role that the Moigrad-Tăuteu type stands in the region. The hoard of Tiream had a single type of pieces, and similar deposits that comprise only one type of weapons or ornaments are often found in the deposits of northern Transylvania and Upper Tisza region. Within the hoards composed of unique kind of artefacts, the ones made of disc-butted axes are common in the Uriu-Ópályi type deposits, enrolling in a well-defined area, located east of the Tisza Rivers, in northwestern Romania, Transcarpathian Ukraine and northeastern Hungary. Most "clean" deposits which consist of disc-butted axes are in the range of the Suci de Sus culture, but some of them, including the hoard of Tiream, were found in the range of the Hajdúbagos-Cehăluț cultural group.

If we analyze the deposits formed by disc-butted axes in terms of number of pieces, we find that there are two major groups: a group of hoards containing only 2-3 axes and a group of deposits containing 10 to 30 axes. Based on the relevance of the number two in depositions, C. Kacsó found a large number of hoards of two axes (22 hoards), for which fact he considers that the presence of his figure (two) and its multiples in the hoards of axes is deliberately used by its depositors. In most hoards with a small number of axes (2-3 pieces), given their accidental discovery, it is hard to say if the number of discovered axes coincide with that of deposited axes. But clearer conditions of discovery of the deposits from Cehăluț (II) and Tiream suggest the existence of deposits made of only three pieces.

Deposits of disc-butted axes are interpreted as votive depositions. Along with their unique composition indicating the votive character of these depositions, comes the special way some pieces were made, namely the special treatment they had been submitted to before deposition (ritual distortion). The location of the Tiream hoard near the confluence of two valleys, may be an additional indication to consider that disc-butted axes hoards were votive offerings.

In the case of the hoard from Carei-Spitz Farm can be outlined several aspects in terms of place of deposition and relation to some discoveries in the immediate vicinity. First, given the same level of chronological dating, there is a possibility to correlate the hoard with the settlement where it was found. The location of the settlement on an island in a marshy area helps drawing the limits of the habitation in order to establish that the deposit was buried on the outskirts of the settlement. The existence of bronze hoards on the outskirts of settlements, sometimes grouped in potential "areas of offerings", occurred in some settlements in north-western Romania, north-eastern Hungary and Transcarpathian Ukraine. The hoard of Carei raises one more issue about a possible relationship with a tumulus in the vicinity given that within discoveries of the type Lăpuș II-Gáva I, the hoard-necropolises relation could be established clearly in Lăpuș and Bicaz.

The hoard of Giorocuta, where the sickle appears with the working edge down, is special due to its arrangement during deposition. Besides this, the elements proving the existence of a deposition pit can indicate the possibility that the sickle and ax next to it could be the core of the deposit. Perhaps these were the pieces laid deepest in the soil, as they were not displaced by agricultural equipment. The way other parts were scattered confirms this situation: the groups of pieces were laid central, but the three singular pieces

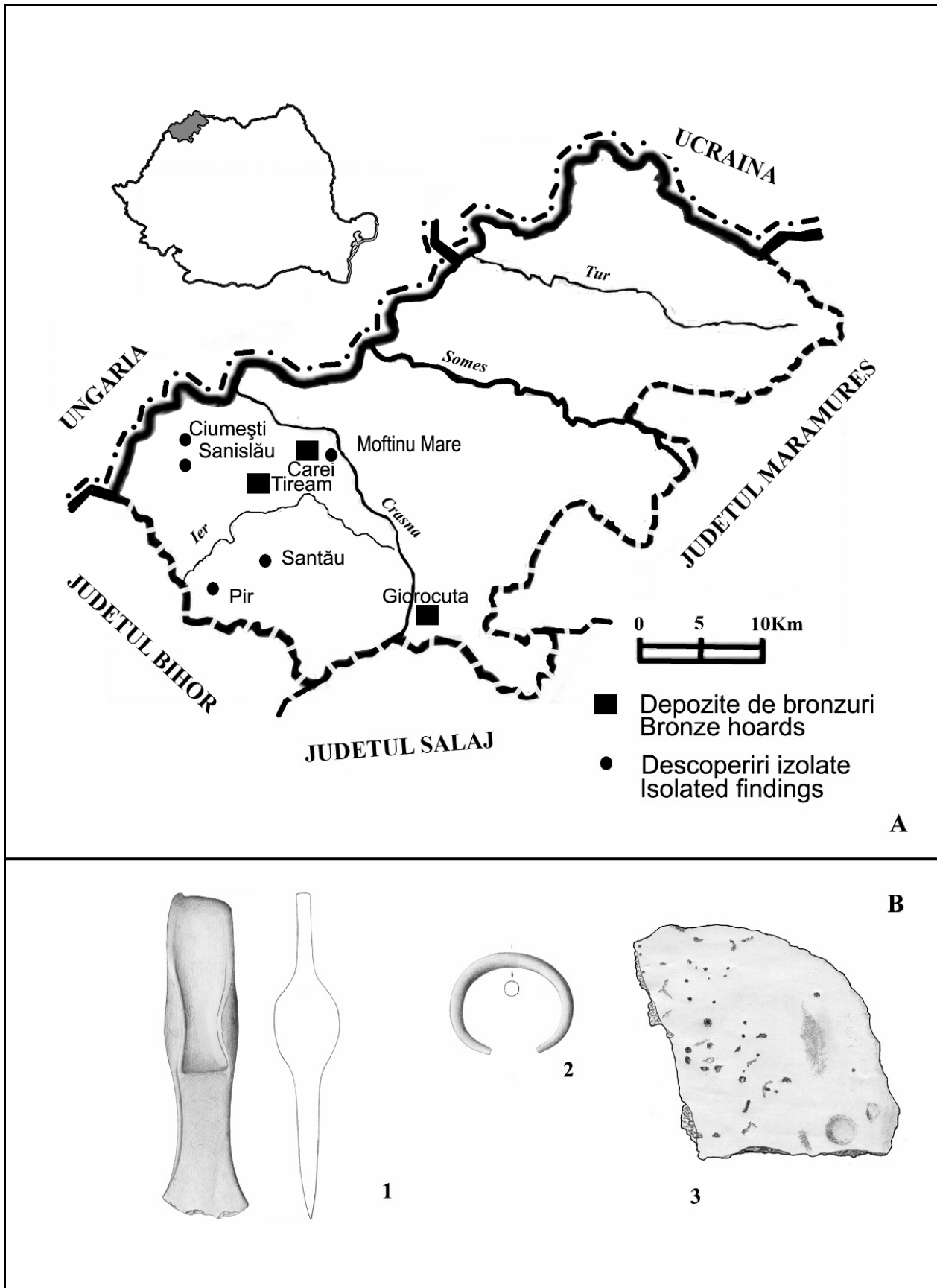
were found in the arable layer. The situation becomes even clearer if we consider that two of the pieces were found as well as the core hoard in the drainage ditch line between properties, suggesting the four objects were pulled by the plow when the ditch was made (or rearranged).

Except the sickle with tongue handle within the hoard of Giorocuta, we can see depositions mainly of whole pieces, which is typical of the Moigrad-Tăuteu type deposits. The deposit from Giorocuta is small. Its composition is complex because it contains: tools (sickles, the chisel and possibly the winged ax), jewelry (the bracelet) and probably weapons (the ax). The combination is met in the series of hoards assigned to the phases Ha A2-HaB1 or in hoards close in dimensions, or in larger deposits which include among other pieces those in the Giorocuta hoard. This deposit together with that from Pir, or with other deposits recently discovered in Maramureş significantly increased the number of Moigrad-Tăuteu type of hoards in the area between the Upper Basin of the Tisza River and Transylvania. With these new hoards, the depositions for the HaB period tend to gain scale similar to that in neighboring regions, even though much reduced as compared to those known in the BzD and HaA.

Even if they occurred without clear context, particularly important are some of the bronze pieces discovered by chance. Two earlier pieces, the flat ax from Sanislău and the pendant from Pir were found both within settlements. The ax was found in a settlement with pottery fragments assigned to the Sanislău cultural group and to the Otomani culture (phase II). Without a direct connection, we mention that near Sanislău, at Berea were discovered moulds of two flat axes. They were found together with two axes of the Hajdúsamson type and assigned to the Middle Bronze Age II. Dating the crescent pendant from Pir to the Late Bronze Age we meet the dating of the tell where it has been discovered. Its period extends until the last phase of the Otomani culture.

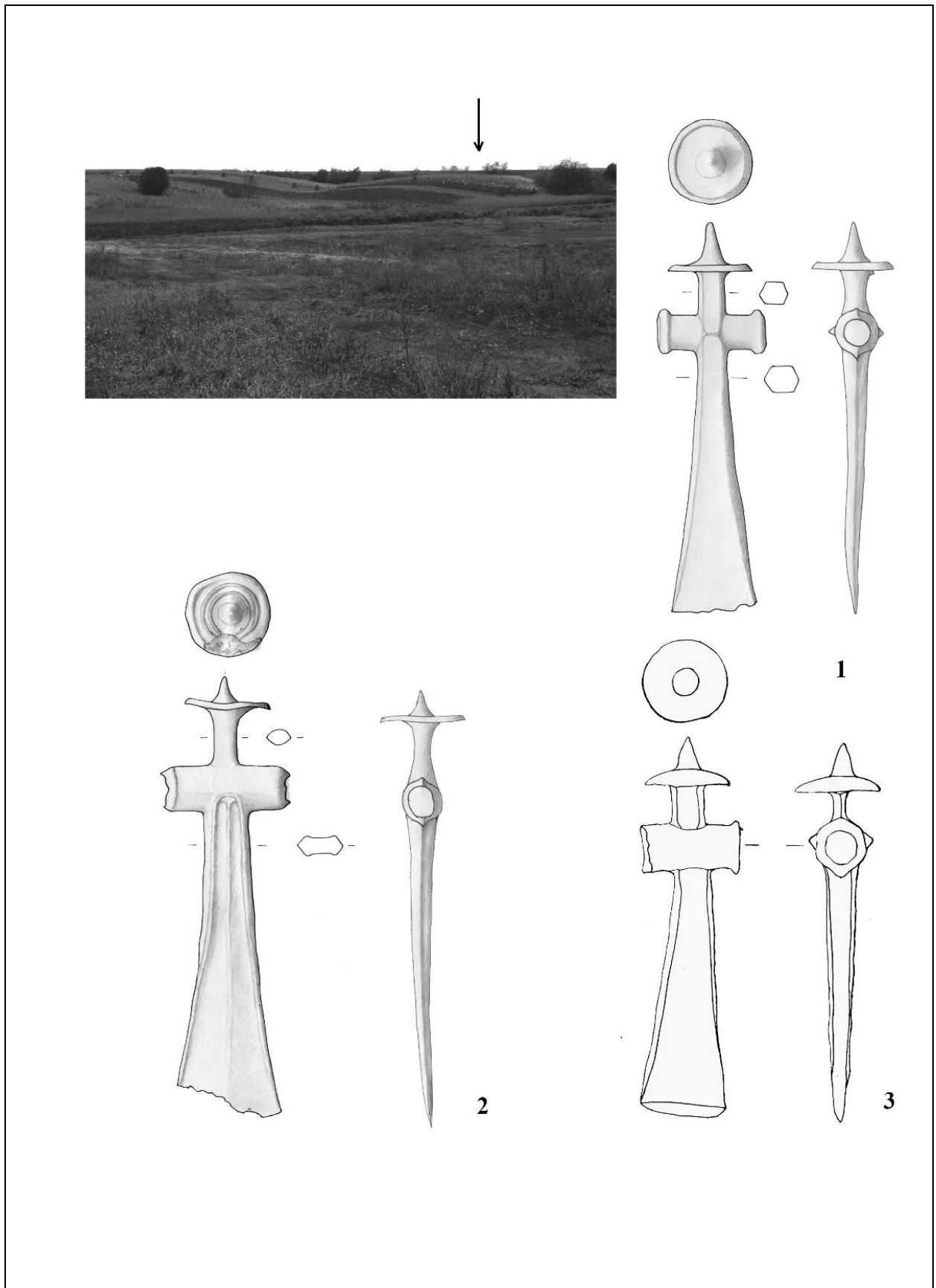
The disc-butted ax originating from Santău area is relatively rare, as the new discovery is slightly westward of the usual area covered by the variant Breb. As it has been framed by Al. Vulpe, the area covered by these axes corresponded to the area of the Suci de Sus culture. The ax from Santău and the three axes from Tiream, make clear that Satu Mare County forms a core area where the disc-butted axes occur.

The needle of Ciumeşti, even though a discovery without context, is important in the context of the disputed issue about the beginnings of the iron metallurgy in Central Europe, during the Late Bronze Age. The presence of an iron core inside this piece of bronze typical of the Uriu-Ópályi horizon of hoards, with a strong specific regional aspect, along with the socketed axes from Lăpuş (dated to the Lăpuş phase I) and the knife in the hoard from Rozavlea (Ópályi type) comes to stand for dating during this period the beginnings of the use of iron in the Upper Tisza area.

Pl. 1. A) Harta descoperirilor de bronzuri; B) depozitul de bronzuri de la Carei-Ferma Spitz (piesele recent recuperate). Sc. 1:2.

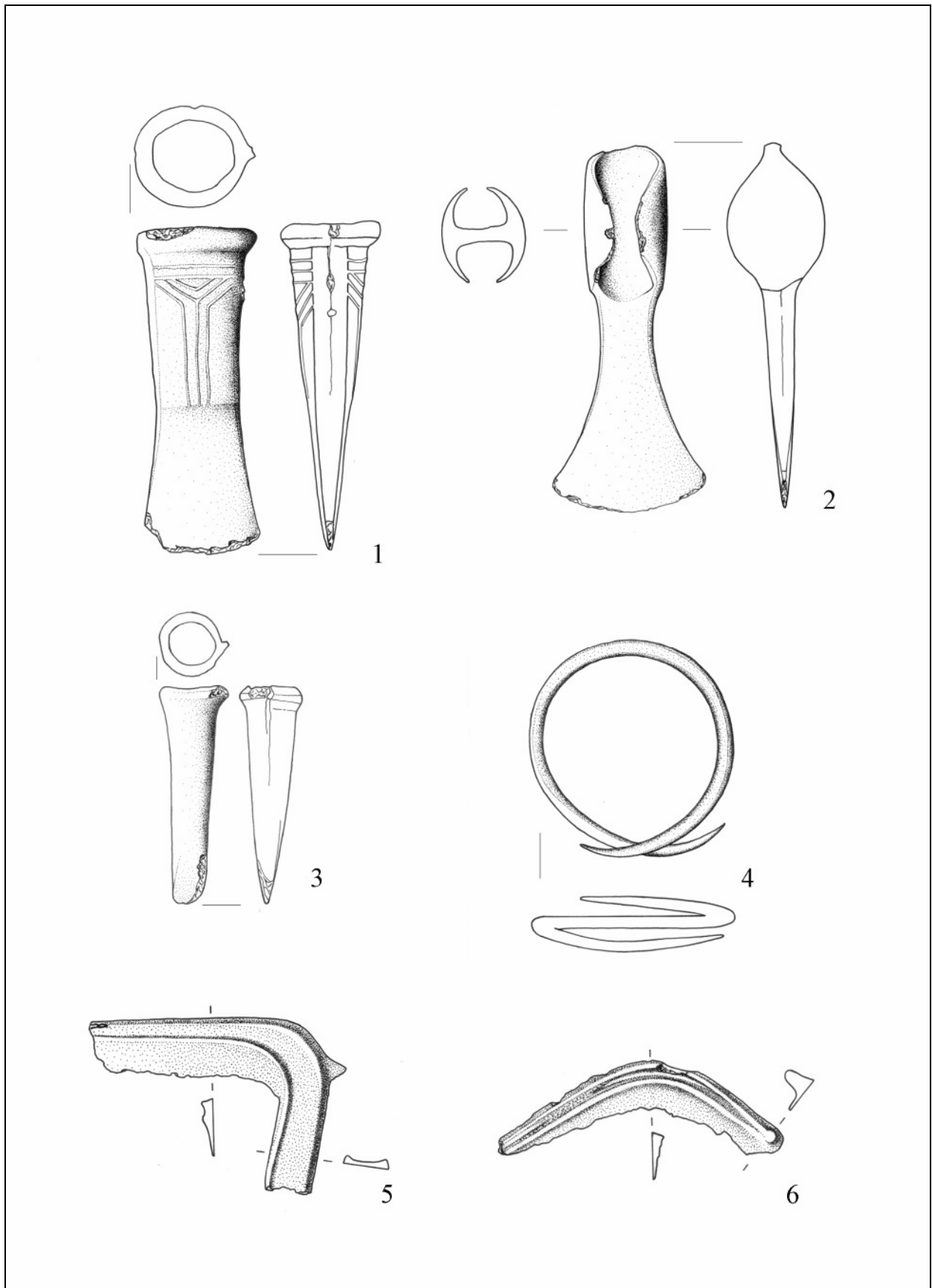
Pl. 1. A) map with the bronze finding; B) The bronze hoard from Carei-Ferma Spitz (the recently discovered pieces). Sc. 1: 2.

Pl. 2. Depozitul de bronzuri de la Tîream (3 schiță). Sc. 1: 3.
Pl. 2. The bronze hoard from Tîream (3 sketch only). Sc. 1: 3.

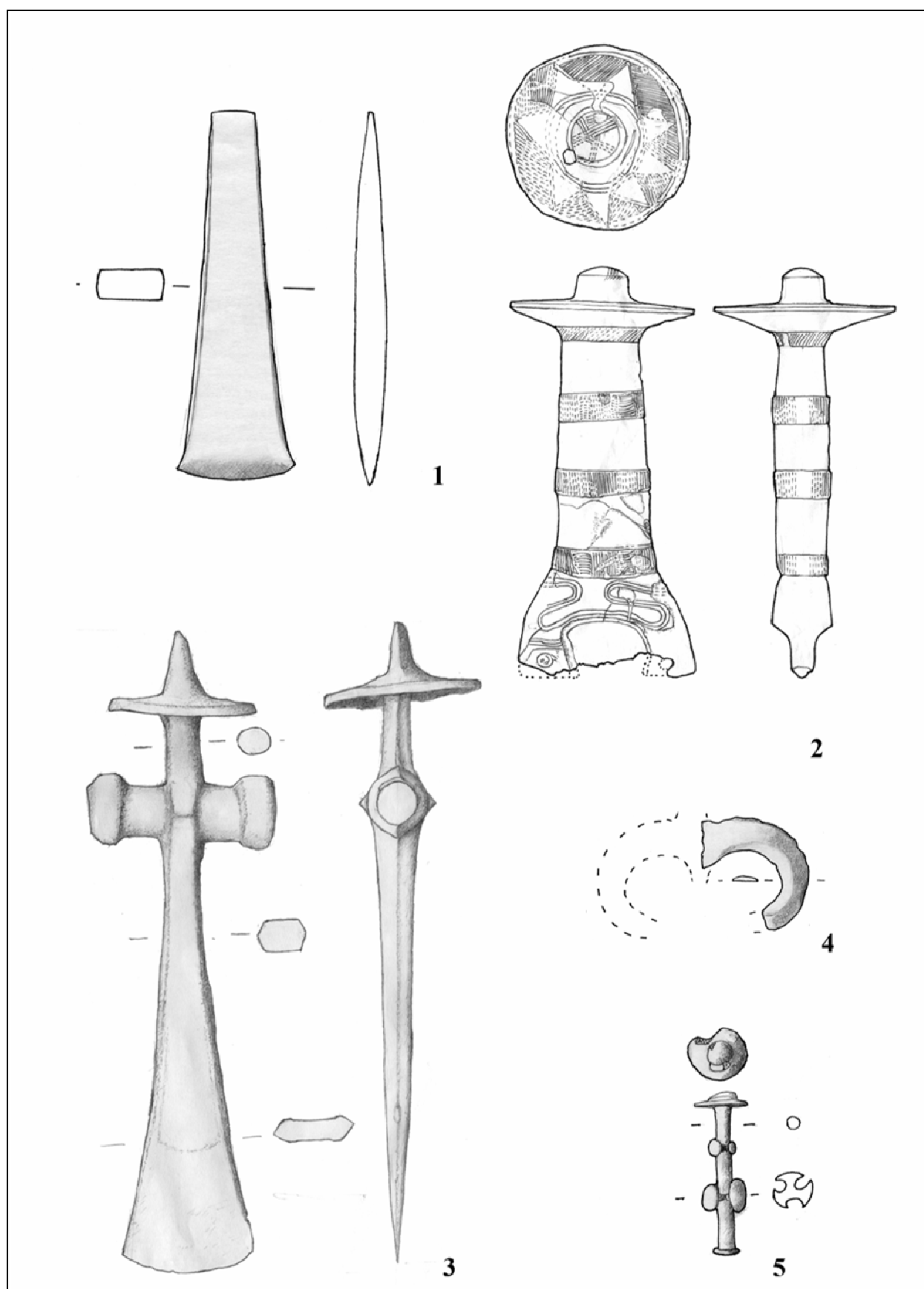

Pl. 3. Depozitul de la Giorocuta. Locul de depunere; aspecte de la cercetarea miezului depozitului.
Pl. 3. The bronze hoard from Giorocuta. The place of deposition and aspects from the research in the core of the hoard.

Pl. 4. Depozitul de bronzuri de la Giorocuta. Sc. 1: 2

Pl. 4. The bronze hoard from Giorocuta. Sc. 1: 2.

Pl. 5. Descoperiri izolate de bronzuri. 1 Sanislău; 2 Moftinu Mare; 3 Santău (?); 4 Pîr; 5 Ciumești. Sc. 1: 2
Pl. 5. Isolated bronze findings. 1 Sanislău; 2 Moftinu Mare; 3 Santău (?); 4 Pîr; 5 Ciumești. Sc. 1: 2